

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ-ІНВАЛІДАМИ

У статті розглядаються організаційно-педагогічні аспекти профорієнтаційної роботи соціального гувернера. Розглянуті особливості і значення професійної орієнтації дітей з обмеженими функціональними можливостями.

Ключові слова: профорієнтація, діти з обмеженими функціональними можливостями, діти-інваліди, соціальний гувернер, соціальна робота, професійне самовизначення.

The article deals with organizational and pedagogical aspects of the social tutor career-guidance work. The importance of career guidance for handicapped children and its peculiarities are considered.

Keywords: career guidance, handicapped children, children-invalids, social tutor, social work, professional self-determination.

Перед дітьми-інвалідами та їх батьками в сучасному суспільстві постають проблеми

фізіологічного, психологічного, економічного та соціального характеру. Діти-інваліди майже

повністю залежні від своїх батьків та опікунів. Слабка професійна підготовка дітей з обмеженими

функціональними можливостями призводить до того, що така залежність зберігається на все життя.

Важливим завданням соціальної роботи з дітьми-інвалідами є отримання ними соціального

досвіду, включення їх в існуючу систему суспільних відносин, їх професійне самовизначення.

Це потребує спеціально організованої і цілеспрямованої профорієнтаційної роботи.

Соціальну роботу з дітьми-інвалідами розглядали А. Капська, О. Безпалько, О. Карякін,

М. Лукашевич, І. Мигович та ін. [1]. Професійна орієнтація, її стан та перспективи були предметом

дослідження Л. Авдєєвої, Н. Коляденко, А. Мацєгори, І. Черевань тощо [2, 3].

Беручи за основу соціальної роботи з дітьми-інвалідами процес реабілітації, багато хто з

науковців підкреслював важливість професійної орієнтації, однак організаційно-педагогічні аспекти

профорієнтаційної роботи соціального гувернера, виклад яких є метою даної статті, досліджені ще

недостатньо.

Діти з обмеженими функціональними можливостями повинні оволодіти певними професійними

навичками, виходячи з власних функціональних можливостей та інтересів. Надання інвалідам

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 25 травня 2016 року

101

можливості професійної самореалізації вперше проголошене на міжнародному рівні у Загальній

декларації прав людини, що була прийнята резолюцією 217A (III) Генеральної Асамблеї ООН

10.12.1948 р.

Конвенція ООН про права інвалідів, що в 2010 р. була ратифікована Україною, проголошує

надання інвалідам можливості для ефективного доступу до загальних програм технічної та

професійної орієнтації, служб працевлаштування та професійного й безперервного навчання.

Професійна орієнтація визначена ст. 1 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»

як науково обґрунтована система форм, методів, засобів впливу на особу для сприяння їй

професійному самовизначенню на основі врахування стану здоров'я, освітнього і професійно-

кваліфікаційного рівнів, інтересів, здібностей, індивідуальних, психофізіологічних особливостей та

потреб галузей економіки. У законі також зазначено, що професійна орієнтація інвалідів у

працевдатному віці та дітей-інвалідів здійснюється відповідно до індивідуальної програми

реабілітації інваліда для підвищення його конкурентоспроможності на ринку праці, визначення

можливостей до професійної підготовки, перепідготовки і наступного працевлаштування [4].

Згідно з існуючим законодавством, послуги з професійної орієнтації інвалідам у працевдатному

віці, які мають бажання працювати і зареєстровані як безробітні, надає Державна служба зайнятості

України. Професійну орієнтацію дітей-інвалідів здійснюють спеціальні загальноосвітні та санаторні

школи (школи-інтернати), центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, реабілітаційні

установи, а в умовах інклюзивної освіти – загальноосвітні навчальні заклади. Велику роль в цьому

процесі відіграють соціальні гувернери як спеціалісти з медико-соціальної реабілітації дітей з

обмеженими функціональними можливостями, які працюють в сім'ї дитини-інваліда.

Напрямами професійної орієнтації осіб з інвалідністю є такі загальноприйняті структурні

елементи профорієнтації, як професійна інформація, професійна консультація, професійний відбір та професійна адаптація.

Завдяки професійній інформації, особа з обмеженими функціональними можливостями може

отримати відомості про специфіку виробничої діяльності і режиму праці на тому чи іншому

підприємстві у відповідності до медичних показань і протипоказань, про стан, потреби і динаміку

ринку праці і можливості отримання послуг, що дозволять підвищити власну професійну

конкурентоспроможність.

Професійна консультація дозволяє оптимізувати самооцінку свого трудового потенціалу,

узгодити професійні інтереси, нахили, індивідуально-психологічні якості і обмеження здоров'я особи

з інвалідністю із потребами ринку праці та вимогами конкретних роботодавців.

Професійний відбір створює умови для встановлення професійної придатності осіб із

інвалідністю до конкретних видів професійної діяльності на конкретному робочому місці.

Завданням професійної адаптації є не лише забезпечення входження, оволодіння та досягнення

особою з інвалідністю професійної майстерності у конкретному виді професійної діяльності на

конкретному робочому місці, але й вирішення специфічних аспектів її трудової адаптації.

Цілями професійної орієнтації дитини-інваліда є забезпечення соціальних гарантій у сфері

вільного вибору професії, форми зайнятості та шляхів самореалізації в умовах ринкових відносин;

досягнення збалансованості між професійними інтересами дитини, її психофізичними особливостями

та можливостями ринку праці; прогнозування професійної успішності та розвитку професіоналізму.

Професійна орієнтація дитини-інваліда повинна включати з'ясування рівня загальної та

професійної освіти дитини, виявлення кола потенційно доступних їй професій, діагностику

індивідуальних професійних можливостей, психологічну діагностику здібностей, виявлення

професійних інтересів, переваг інваліда та членів його сім'ї, розширення загальної уяви про світ професій та докладну інформацію про об'єктивно доступні дитині професії, організацію професійного навчання за обраною професією.

Науковець Н. Коляденко, досліджуючи процес надання профорієнтаційних послуг клієнтам з інвалідністю Державною службою зайнятості України, наголошує на необхідності врахування вимог до роботи, що обумовлюються соціально-психологічними проблемами характерними для захворювань, що призвели до настання інвалідності [3]. Врахування цього аспекту є дуже важливим у процесі здійснення соціальним гувернером профорієнтаційної роботи з дитиною з обмеженими функціональними можливостями.

Захворювання органів дихання, дихальна недостатність (туберкульоз, бронхіальна астма, важкі хронічні запальні захворювання системи дихання тощо) викликають обмеження спілкування, астеничний синдром (швидко втомлюваність, задишку), невротизацію, психосоматичні розлади, обмеження щодо окремих професій, видів та умов робіт, необхідність постійного прийому

Актуальні проблеми в системі освіти: «ЗНЗ – доуніверситетська підготовка – ВНЗ»

102

лікувально-профілактичних засобів. Отже, критеріями належних умов роботи для людини з подібним захворюванням є достатність чистого повітря, відсутність токсичних матеріалів, мінімізація нервово-психічних навантажень та психологічна підтримка.

Захворювання серцево-судинної системи, хронічна серцева недостатність (вроджені та набуті вади серця, гіпертонічна хвороба, порушення кровообігу, ураження міокарду, міокардіодистрофія тощо) супроводжуються больовим та астеничним синдромами, роздратованістю, втомлюваністю, психологічним запереченням важкості захворювання із прагненням гіперкомпенсації. Необхідними є обмеження фізичних навантажень та їх дозованість. Вимогами до умов праці будуть відсутність нервово-психічних навантажень, авралів, спокійний ритм роботи, комфортно облаштоване робоче місце, за можливістю – організація роботи вдома.

Критеріями профорієнтації дитини з захворюваннями системи травлення до роботи, що їй

пасуватиме, є можливість дотримання режиму праці та відпочинку, відсутність необхідності перебування в статичній позі, наявність обідньої перерви, наявність відповідних санітарно-гігієнічних умов, адже такі вади, як виразкова хвороба шлунку та підшлункової залози, захворювання печінки та жовчовивідних шляхів, захворювання кишківника тощо можуть супроводжуватися роздратованістю, конфліктністю, млявістю, сонливістю, викликають необхідність дотримання дієти та режиму харчування.

Дитина з захворюваннями нирок, видільної системи (хронічні нефрити, аномалії розвитку, стани після пересадки нирок тощо) може періодично відчувати важкий біль, мати проблеми пересування, перепади настрою, схильність до депресій. Така дитина потребує орієнтації на роботу, що характеризується відсутністю холоду і протягів, відсутністю необхідності тривалого перебування на ногах або в статичній позі, наявністю відповідних санітарно-гігієнічних умов, відсутністю токсичних матеріалів.

Проводячи профорієнтаційну роботу з дітьми, які мають ендокринні захворювання (цукровий діабет, тиреотоксикоз тощо), необхідно враховувати, що вони потребують забезпечення нешкідливих умов праці, наявності маніпуляційної кімнати, наявності умов для забезпечення дієтичного харчування та режиму праці і відпочинку, відсутності токсичних матеріалів, відсутності нервово-психічного напруження, стресових ситуацій, конфліктів.

Порушення опорно-рухового апарату (деформації кісток, викривлення хребта, захворювання та вроджені вади верхніх і нижніх кінцівок тощо) призводять до обмеження самостійного руху, самообслуговування, порушень ходи і дрібної моторики, вторинних порушень функцій внутрішніх органів, порушень мови, миміки, вимушеної побутової залежності від інших осіб, психологічних проблем через стигматизовану зовнішність. Критеріями підходящої роботи є можливість створення спеціально облаштованого робочого місця – на підприємстві або вдома, відсутність бар'єрів пересування, мінімальна залежність від сторонніх осіб, наявність спеціальних санітарно-гігієнічних умов, маніпуляційної кімнати, територіальної доступності та спеціального транспорту тощо.

Обмеження спілкування та орієнтації в навколишньому просторі, обумовлені порушеннями

зору та слуху, викликають необхідність орієнтації дитини на таку професію, що б дозволяла

створення спеціальних умов праці та спеціального робочого місця, відповідала б таким критеріям, як

доступність, безбар'єрність, безпечність.

Психоневрологічні захворювання можуть викликати неадекватність, некритичність, проблеми

поведінки, спілкування, порушення пізнавальних процесів (пам'яті, уваги, мислення), емоційні,

психомоторні розлади, порушення свідомості, запаморочення, порушення координації тощо. Така

дитина потребує медико-соціальної та професійно-трудової реабілітації.

Критеріями підбору

належної професії у процесі професійної орієнтації є відсутність матеріальної відповідальності, свіже

повітря, фізична праця, можливість надомної праці, ненормований робочий час, наявність творчого

компоненту, використання комп'ютерної техніки тощо.

У процесі профорієнтації дитини з обмеженими функціональними можливостями постає

складне завдання узгодження особистісних якостей дитини-інваліда, її здібностей і нахилів не лише з

її можливостями професійної діяльності в межах існуючої хвороби, але із потребами ринку праці.

Професійна орієнтація дитини з обмеженими функціональними можливостями є складним

процесом, однак урахування зазначених організаційно-педагогічних аспектів дозволить допомогти

дитині свідомо та обґрунтовано прийняти рішення щодо вибору професії, місця роботи та навчання.

Література

1. Капська А. Й. Соціальна робота : навч. посіб. / А. Й. Капська. – К. : Центр навч. літератури, 2005. –

328 с.

2. Авдеев Л. Г. Стан та перспективи розвитку професійної орієнтації в Україні / Л. Г. Авдеев. – К.,

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 25 травня 2016 року

103

2012. – 63 с.

3. Коляденко Н. В. Надання профорієнтаційних послуг клієнтам з інвалідністю Державною службою

зайнятості України : метод. реком. / Н. В. Коляденко . – К. : ІПК ДСЗУ, 2013. – 66 с.

4. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». – Режим доступу
: [http://zakon.rada.gov.
ua/go/2961-15](http://zakon.rada.gov.ua/go/2961-15)